

LA RENDA BÀSICA A LES ILLES BALEARS: DE LA TEORIA A LA RECERCA DE LA VIABILITAT DE LA PROPOSTA

Antònia Puigrós

Andreu Horrach

Grup d'Economia I Treball de
l'Ateneu Pere Mascaró

Palma, 4 juliol de 2013

- 1.- Marc social: els forats de la xarxa de protecció
- 2.- La proposta
- 3.- Escenaris
- 3.- Resum

Reflexió

Davant la situació en la què ens trobam val la pena reflexionar sobre l'impacte social de la crisi.

En quina mesura està afectant a fenòmens com la pobresa i l'exclusió, i fins a quin punt els sistemes de protecció social són efectius?

Reflexió

L'actual crisi del sistema capitalista, afegit a l'auge de l'individualisme en un context de canvi familiar han suposat un canvi en la relació que mantenen els individus amb les institucions, i concretament amb l'Estat de Benestar. Una conseqüència immediata d'aquest procés és *l'emergència de noves formes de famílies/llars i d'estils de vida que han propiciat un increment de la pobresa en determinats col·lectius qualificats com a vulnerables, famílies amb menors a càrrec, dones soles amb càrregues familiars, persones majors i persones aturades sense cap tipus de prestació.*

1.- Marc social: els forats de la xarxa de protecció

• SITUACIONS DE NECESSITAT I POLÍTIQUES PÚBLIQUES:

- A finals de 2012, hi havia 38.300 llars a les Balears que comptaven amb tots els seus membres a l'atur.
- 17.400 llars on no entrava cap ingrés
- I a més...

Llars en situació de vulnerabilitat i/o exclusió social

Llars amb tots els seus membres a l'atur	38.300
Persones que viuen en llars amb baixa intensitat de treball	88.142
Llars sense ingressos	17.400
Llars amb fills dependents en què la persona sustentadora principal està a l'atur	77.934

Font: INE i IBESTAT. Enquesta de Condicions de Vida i Enquesta Modular d'Hàbits Socials

1.- Marc social: els forats de la xarxa de protecció

• SITUACIONS DE NECESSITAT I POLÍTIQUES PÚBLIQUES:

- Aquestes situacions de necessitat, es poden concretar a partir de l'anàlisi de la població què es troba dins el sistema de pensions de mínims que ens aproxima a un volum més o manco aproximat de persones i llars amb molts baixos recursos.

Titulars de prestacions socials

Subsidis d'atur i Renda Activa Inserció	41.937
Pensions no contributives i assistencials	7.699
Renda Mínima d'Inserció	2.182
Complements de Mínims de Pensions Contributives	49.912
Pensions SOVI	5.853
Prestacions familiars per fill a càrrec	2.572
Total població amb ingressos de mínims	110.155
Total llars per davall del llindar de pobresa	95.796

**258.000
persones**

Font: SEPE, Seguretat Social i IBESTAT (ECV).

1.- Marc social: els forats de la xarxa de protecció

- **SITUACIONS DE NECESSITAT I POLÍTIQUES PÚBLIQUES:** (enduriment de requisits per a l'accés a les prestacions i retallada pressupostària)

Espanya va confiar en un primer moment, en el funcionament automàtic dels seus mecanismes de protecció, però ni aquests són tan eficaços com en els altres països ni la magnitud de les noves necessitats que han sorgit es poden comparar a l'hora d'afrontar-les. Es posaren en marxa fins i tot mesures especials prolongant la cobertura de la protecció assistencial als desocupats (actualment, però els requisits d'accés a un subsidi d'atur per a persones de 50 anys s'han endurit el que suposa que s'entri pràcticament en una situació d'atur que no té volta enrere fins l'edat de jubilació).

Altres dispositius de garantia de mínims, com les rendes mínimes de les comunitats autònomes, han respost en una mesura molt limitada degut a la baixa dotació pressupostària el que ha suposat en el cas de Balears, deixar fora molts potencials usuaris de la Renda Mínima d'Inserció.

1.- Marc social: els forats de la xarxa de protecció

• **SITUACIONS DE NECESSITAT I POLÍTIQUES PÚBLIQUES:** (enduriment de requisits per a l'accés a les prestacions i retallada pressupostària)

El limitat desenvolupament de les prestacions i serveis destinats a les famílies, també a la nostra comunitat autònoma, incideix de forma negativa en les famílies i en els col·lectius més vulnerables com les famílies monoparentals, les dones, els nins i les persones majors. De fet, si s'analitza l'estructura de despesa en protecció social es veu com la mitjana de despesa en família/fills per a la UE27 és del 2,3 %, a Espanya és només de l'1,5 %.

Risc d'incidència de la pobresa segons tipologia de llars, 2008-2001

	2011	2010	2009	2008
Total	21,8	23,4	22,3	16,9
Llars d'una persona	34,6	38,9	31,3	32,8
Dos o més adults sense fills dependents	13,9	15,0	11,1	10,4
Llars amb fills dependents	25,7	27,3	28,9	18,8

Font: INE. Enquesta de Condicions de Vida

Taxa de risc de pobresa segons grup d'edat, 2010-2011

	2011	2010
Total	21,8	23,4
Menors de 16 anys	29,1	33,6
Entre 16 i 29 anys	17,0	16,8
Entre 30 i 44 anys	21,4	20,5
Entre 45 i 64 anys	19,4	23,6
Més de 65 anys	24,2	24,8

Font: INE, Enquesta de Condicions de Vida

1.- Marc social: els forats de la xarxa de protecció

En aquest escenari no gaire reconfortant és on cal ubicar la rellevància de propostes com la de la Renda Bàsica que aborda aquest text. La necessitat d'avançar cap a intervencions socials que garanteixin al màxim la desmercantilització i la universalització de les prestacions és el gran repte que les nostres societats tenen plantejat si el que es vol assolir és una societat més justa.

Però, té sentit en la situació econòmica actual una Renda Bàsica?

Se pot estar d'acord en que la renda bàsica seria molt beneficiosa en una situació de crisi econòmica i, a la vegada, creure que les dificultats polítiques i l'opinió ciutadana –sobretot d'alguns sectors de població- per a la seva implantació en aquesta mateixa conjuntura la fan inviable.

1.- Marc social: els forats de la xarxa de protecció

La nostra proposta passa pel **gradualisme**, una tesi que no és gratuïta sinó que respon a la realitat i/o la configuració del teixit social de les Balears, en què els suports socials i polítics davant la proposta de la implantació de la Renda Bàsica (tot i el moment econòmic) poden ser més aviat escassos i suposar una trava/obstrucció, que una facilitació al procés.

Per aquests motius, entenem que és d'interès avaluar en el nostre cas els passos intermitjos per arribar a una renda bàsica considerada com a plena.

Així doncs, la proposta de viabilitat de la Renda Bàsica a Balears es presenta com una implantació gradual a partir de dos sectors de població que són en aquests moments, els que estan patint majoritàriament les conseqüències de la realitat econòmica actual, i que en bona mesura depenen de les prestacions socials de l'Estat del Benestar.

1.- Marc social: els forats de la xarxa de protecció

Quin volum de població representen aquests dos sectors de població?

Llars amb fills dependents. Segons dades de l'Enquesta de Condicions Vida, serien aproximadament, unes 35.658 llars que es situarien per davall del llindar de pobresa.

Entre les llars amb fills, les monoparentals encapçalades per una dona són les que es troben en una pitjor situació, i són majoria.

Llars amb persones de 65 i més anys. 11.769 persones majors de 65 anys estarien per davall del llindar de pobresa.

El total de llars (amb fills dependents i persones majors de 65 anys) amb risc de pobresa o exclusió social, es situaria al voltant de les 48.000 llars, aquest volum de llars suposa un percentatge del 49,5 % sobre el total de llars situades per davall del llindar de pobresa.

Persones de 55 i més anys que han esgotat el subsidi d'atur.

Volum estimat de llars en situació de pobresa o exclusió social

	Total llars	Taxa de risc de pobresa	Volum estimat de llars per davall del llindar de pobresa
Llars amb fills dependents	138.750	27,5	35.659
Llars unipersonals de 65 i més anys	48.633	24,2	11.769
Total	187.383		47.428

Font: Enquesta de Condicions de Vida i Enquesta Modular d'Hàbits Socials, elaboració pròpia

2.- La proposta

- La Renda Bàsica Universal és un ingrés individual, **com a dret de ciutadania**, a cada membre de ple dret o resident de la societat, fins i tot **no vinculat a compromisos**, independentment de quines puguin ser les altres fonts de renda que es pugui tenir, i sense importar amb qui es convisqui.
- La RB no és només una mesura contra la pobresa, és una proposta que pretén ser part integrant d'una diferent configuració política dels mercats. També aquesta proposta vol dotar d'existència material la població per fer possible la llibertat efectiva de tots els membres de la societat.

- Per a les persones que estan fora del circuit productiu i amb seriosos riscos d'exclusió social, la RB és una alternativa. I també és el matalàs social, que ens permetria reduir la desigualtat estructural de l'actual model productiu.
- La implantació del programa requereix necessàriament d'una reforma fiscal, que no només reporti uns majors ingressos a l'estat, també que millori en la seva progressivitat per tal d'aconseguir l'objectiu fonamental de la RB: la reducció de la desigualtat social i la garantia de que cap persona amb residència estable a les Illes visqui per davall de les condicions socials considerades com a dignes.

- No és un repte de caire tècnic, sinó especialment de contingut polític. És *una qüestió de **correlació de forces** per determinar a on es centren les prioritats fonamentals de les polítiques econòmiques i socials.*
- Suposa capgirar les prioritats actuals, a on la majoria s'ha de sacrificar per garantir maximitzar els guanys d'una petita minoria.
- Per dur-la a la pràctica és necessària una societat civil forta i articulada que la reivindiqui. I també és necessària la complicitat d'aliances polítiques que li obrin les portes a la seva concreció institucional.
- <http://www.redrentabasica.org/>
- <http://www.basicincome.org/bien/>

- El seu càlcul econòmic és necessari:
 - En primer lloc, per poder fer una tasca divulgativa, pedagògica i didàctica per a mostrar la viabilitat de la renda bàsica.
 - En segon lloc el càlcul econòmic es un complement necessari, per afavorir que la renda bàsica estigui present en les propostes electorals dels partits progressistes i en les propostes emancipadores dels moviments socials.

- L'estimació d'una aplicació universal de la RB a les Illes suposaria un import de 8.567.415.835 € ; el 31,9 % del PIB de les Illes Balears a l'any 2011.
- La quantitat és inassolible a curt i a mig termini, en l'actual panorama de la recaptació pública i dels pressuposts estatals i autonòmics. I les tendències polítiques tampoc li són favorables.

3.- Escenaris

- En primer lloc es quantificarà el seu cost, d'una manera senzilla i sense entrar en aspectes relatius a possibles canvis polítics. No comptam amb la informació fiscal imprescindible, que seria allò més adient, atès que la implantació eficient d'un programa d'aquestes característiques ha de partir de la integració del sistema fiscal amb el sistema de garantia d'ingressos.
- En un segon apartat, es proposa un itinerari cap a la implantació a llarg termini de la RB a les nostres Illes.

- Comparació amb el PIB. Però hem optat per comparar els resultats relatius dels distints models sobre les dades de 2008, on es manté la tendència de creixement limitat del PIB i una distribució consolidada del pressupost públic.

-

A més hem optat per fer estimacions relatives a aquelles despeses públiques que amb l'aplicació de la RB es podrien deixar de produir. Però hem descartat restar tot allò que té a veure amb despeses de gestió de programes.

Quantificació RB 2011

Taula 1. Quantificació de la Renda Bàsica a les Illes per 2011

	Persones	Llars
Nombre	1.113.114	417.565
Persones majors de 18 anys	912.936	
Persones menors de 18 anys	200.178	
Model A		
Anual 100% SMI	8.567.415.835	3.213.914.292
Model B		
Anual 100% SMI Adults	7.026.685.805	
Anual 50% SMI Menors	770.365.015	
	7.797.050.820	
Quantia anual SMI	7.696,80	
Llindar de pobresa	8.409,00	
PIB 2011	26.859.090.000,00	
Percentatge RB sobre PIB	31,90	11,97

Fonts:

Padró Municipal d'Habitants 2011, IBESTAT, per a la població
Pel PIB. Memòria del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears

Despesa imputable

Taula 2. despesa realitzada a 2011 imputable a RB

Concepte	Beneficiaris	Despesa imputable a RB
Jubilats	103.100	793.292.640,00
Viudetat	43.565	335.206.536,00
Incapacidad permanent	18.700	143.885.280,00
Orfandat	5.170	39.780.048,00
Favor Familiar	140	778.681,72
Renda Mínima d'Inserció	2.327	6.499.457,63
Renda Activa d'Inserció	2.386	1.174.000,00
Subsidis assistencials per desocupación	44.703	228.521.736,00
Pensions SOVI	6.000	28.490.400,00
Pensions no contributives	8.258	38.326.869,00
FAS	11	25.925,78
LISMI	209	580.855,49
Prestacions per fill a càrrec	15.997	4.655.127,00
Prestacions d'atur	36.418	561.394.769,37
Programa de Requalificació Professional	3.086	7.887.816,00
Total	290.070	2.190.500.141,99

Fonts: Memòria CES Illes Balears. 2011

Comparativa PIB 2008

Taula 3. Cost de la Renda Bàsica a les Illes per 2008

	Persones	Llars	Nacionals
Nombre	1.072.884	408.200	849.858
Persones majors de 18 anys	879.979		697.054
Persones menors de 18 anys	192.905		152.804
Cost anual 100% SMI	7.724.764.800	2.939.040.000	6.118.977.600
Cost anual 100% SMI Adults	6.335.852.089		5.018.785.428
Cost anual 50% SMI Menors	694.456.356		550.096.086
	7.030.308.444		5.568.881.514
Quantia anual SMI	7.200,00		7.200,00
Llindar de pobresa	8.303,20		8.303,20
PIB	27.334.601.000,00		27.334.601.000,00
Percentatge RB sobre PIB	28,26	10,75	22,39
Percentatge RB sobre PIB (model b)	25,72		20,37
Percentatge de Sanitat sobre PIB	5,55		5,55
Percentatge d'Educació sobre PIB	4,45		4,45
Percentatge de Protecció social sobre PIB	11,11		11,11
Percentatge despesa CAIB sobre PIB	11,71		11,71
Percentatge despesa pública sobre PIB	37,97		37,97

Itinerari

- Malgrat en les condicions fiscals i polítiques de les Illes la implementació de la RB a les Illes sigui inasumible, s'ha de treballar per anar avançant en aquesta direcció. Per tant s'han de proposar alternatives que permetin anar aconseguint objectius vinculats. El treball de legitimació d'aquest instrument per a reduir les desigualtats socials i aconseguir una major cohesió social s'ha de fonamentar en el desplegament de programes de garantia d'ingressos que s'ajustin als criteris bàsics de la RB.
- Criteris:
 - Mantenir característiques essencials: malgrat redueixin la població beneficiària, apliquin sistemes no selectius i no condicionats a compromisos.
 - Legitimació de sectors de població: menors i majors.
 - Eficiència en la reducció de desigualtats: menors, majors i vulnerables.

Prestació universal per menor

- AVANTATGES
- El fet d'assignar una RB a tots els menors d'edat, sense tenir en compte criteris d'accés, ni compromisos de permanència, suposa implementar el model en el seu estat més pur possible.
- Per l'objectiu d'implementar la RB al conjunt de la població aquesta primera passa tindrà un efecte generacional, a llarg termini tindrem una generació que ha “viscut” la RB.
- Tindrà efectes positius sobre la natalitat.
- Permetrà millorar el nivell d'estudis de la població.
- Permetrà reduir significativament la pobresa al col·lectiu més pobre.
- Es compensarà un dèficit històric de la política social espanyola: la feblesa de la política d'ajuts a la família.
- Reforça el sentit de la ciutadania des del naixement i el sentiment de responsabilitat pública en la criança dels infants.
- Està en línia amb els convenis internacionals de prioritzar les polítiques de menors.
- Garanteix la criança dels infants en unes condicions econòmiques bàsiques, amb els efectes positius que té aquest fet sobre la salut, sobre l'educació, etc.

Quantificació

Taula 6. Quantificació de la Prestació Univeral per menors a menors de 18 anys a 2011

	Persones	Equivalència
Nombre de menors de 18 anys	200.178	
Anual 50% SMI	770.365.015	568.129.286,16
Quantia anual SMI	3.848,40	2.838,12

Percentatge PUM sobre PIB	2,87	2,12
---------------------------	------	------

A 2008

Percentatge de Sanitat sobre PIB	5,55
Percentatge d'Educació sobre PIB	4,45
Percentatge de Protecció social sobre PIB	11,11
Percentatge despesa CAIB sobre PIB	11,71
Percentatge despesa pública sobre PIB	37,97

Pensió Bàsica

- L'establiment d'una Pensió Bàsica suposa que totes aquelles persones de 65 o més anys tenen uns ingressos garantits. L'evolució recent que ha seguit el sistema de Seguretat Social ha suposat un gran avanç en la millora de les pensions més baixes, millorant substancialment la seva equitat. A 2011 l'estat ha aportat més de 2.700 milions d'euros a la Seguretat Social en concepte de complement de mínims, per tal d'assegurar que totes aquelles persones beneficiaris del sistema contributiu que tenien una pensió per davall d'un llindar puguin veure incrementada la seva renda.
- Essent així, pareix que l'esforç complementari que s'ha de fer a les Illes per implementar una prestació d'aquestes característiques serà menys important que a les alternatives anteriors.

Quantificació Pensió bàsica

Taula 7. Quantificació de la Pensió Bàsica per a majors de 65 anys a 2011

	Persones
Nombre de majors de 65 anys	158.671
Cost anual 100% SMI	1.221.258.953
Quantia anual SMI	7.696,80
PIB	26.859.090.000,00

Percentatge PB sobre PIB	4,55
--------------------------	------

A 2008

Percentatge de Sanitat sobre PIB	5,55
Percentatge d'Educació sobre PIB	4,45
Percentatge de Protecció social sobre PIB	11,11
Percentatge despesa CAIB sobre PIB	11,71
Percentatge despesa pública sobre PIB	37,97

Despesa imputable a Pensió Bàsica

Taula 8. Despesa realitzada en el col·lectiu de majors de 65 anys

	Persones majors de 65	Despesa
Pensions de jubilació i viudetat	131.327,00	1.010.797.653,60
Complements de mínims		67.658.750,00
Pensions SOVI	6.000	28.490.400,00 €
Pensions no contributives i complements de mínims	4.523	20.993.411,07 €
FAS	11	25.925,78 €
Incapacitat permanent majors 65 anys	135	1.038.744,00
Total	141.996,00	1.129.004.884,45

Renda Mínima Garantida

- La tercera proposta per anar avançant cap a la RB consisteix en establir la Renda Mínima Garantida. Aquest instrument assegura uns ingressos mínims a totes les persones, si bé **implica la prèvia comprovació d'ingressos, però no s'exigeix compromís d'activitat.** La gestió d'aquesta prestació implica el desplegament de sistemes de verificació i control dels beneficiaris, té costos de gestió afegits. Aquest element no es produïa en les propostes anteriors.
- Per altra part, aquest instrument és complementari dels anteriors, per la qual cosa només s'aplicaria a les persones majors d'edat i a les menors de 65 anys.

Quantificació RMG

Taula 9. Quantificació de la Renda Mínima Garantida pel col·lectiu en risc de pobresa

	Persones
Nombre de persones en risc de pobresa (18 a 64 anys)*	201.713
Cost anual 100% SMI	1.552.547.074
Quantia anual SMI	7.696,80
PIB	26.859.090.000,00

Percentatge RMG sobre PIB	5,78
---------------------------	------

A 2008

Percentatge de Sanitat sobre PIB	5,55
Percentatge d'Educació sobre PIB	4,45
Percentatge de Protecció social sobre PIB	11,11
Percentatge despesa CAIB sobre PIB	11,71
Percentatge despesa pública sobre PIB	37,97

*Estimacio realitzada a partir de l'Enquesta de Condicions de Vida 2010 de l'INE

Despesa imputable a RMG

Taula 10. Despesa realitzada en el col·lectiu de persones pobres

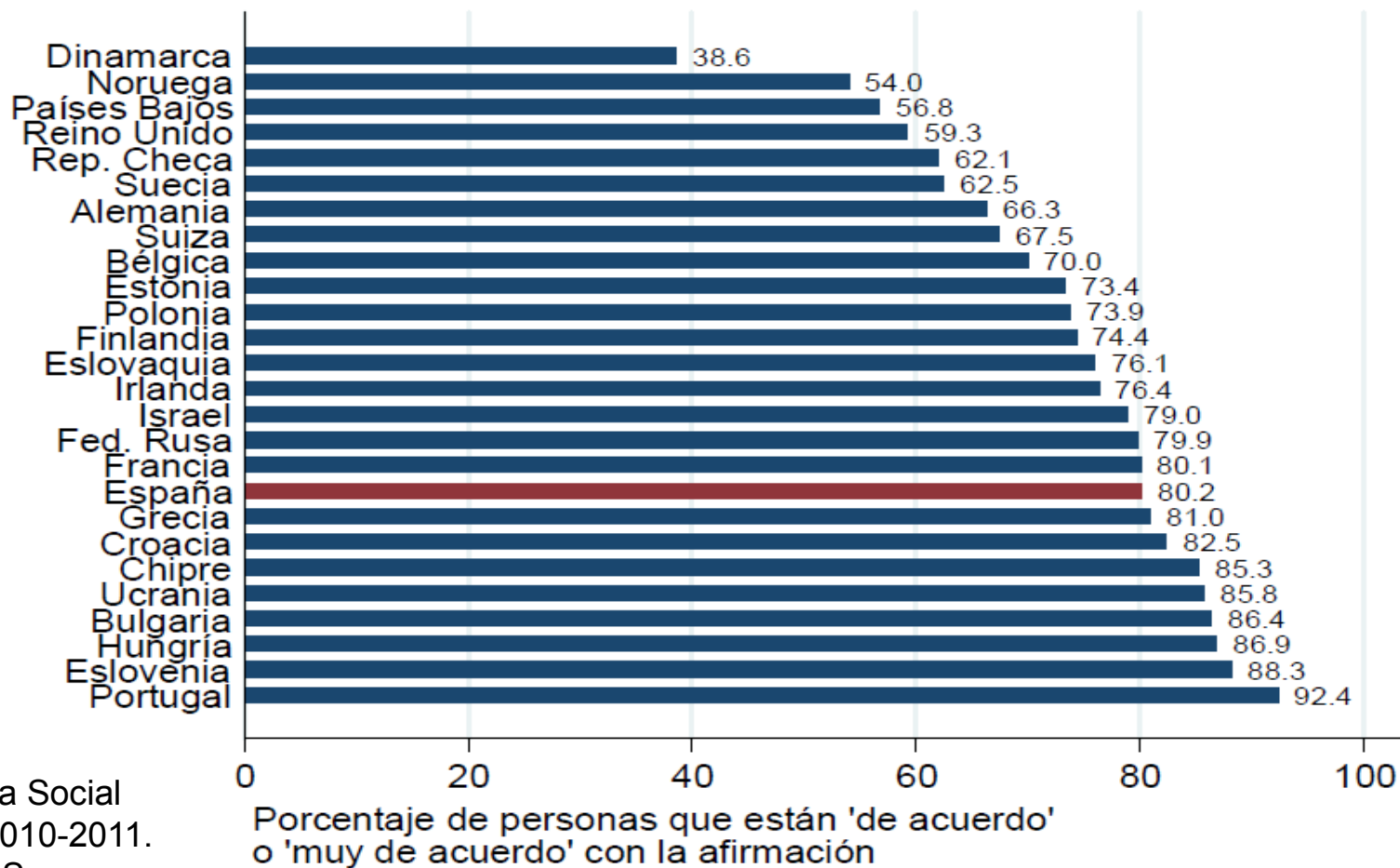
	Persones	Despesa
Renda Mínima d'Inserció	2.327	6.499.457,63 €
Renda Activa d'Inserció	2.386	1.174.000,00 €
Subsidis assistencials per desocupación	44.703	228.521.736,00 €
Ajuts d'emergència		5.517.142,85 €
PREPARA	3.086	7.887.816,00 €
Total	52.502	249.600.152,48 €

4.- Resum

- 1.- Implementar la Renda Bàsica a les Illes Balears actualment suposaria destinar el 31,9% del Producte Interior Brut a aquesta finalitat. A hores d'ara, en l'actual marc institucional, polític, fiscal i econòmic, es planteja com un repte inabordable.
- 2.- S'ha de seguir avançant en la reducció de les desigualtats socials i la Renda Bàsica es pot anar implementant de manera progressiva mitjançant el desplegament de programes o instruments que actuïn sobre la distribució de la renda. Aquests instruments han d'integrar els sistema impositiu i el sistema de protecció, per tal de ser més eficients i aplicar tot l'esforç a la finalitat establerta.
- 3.- La Prestació Universal per fill menor és una alternativa idònia, atès que actua sobre el col·lectiu amb majors taxes de pobresa i mantén els elements fonamentals de la RB (universalitat, no comprovació d'ingressos i no compromís d'activitat). L'aplicació d'aquest instrument a les nostres Illes suposaria entre el 2,8% i el 2,1% del Producte Interior Brut. Aquestes magnituds són més assequibles per a la nostra realitat.
- 4.- La Pensió Bàsica permet garantir uns ingressos mínims a totes les persones majors de 64 anys. La seva aplicació a les nostres Illes suposaria 93 milions d'euros. És la proposta més accessible i, probablement, la que té una major legitimació en el conjunt de la societat.
- 5.- L'aplicació de la Renda Mínima Garantida, que en la proposta que es formula assegura uns ingressos a totes les persones pobres de 18 a 64 anys, ens torna a situar a nivells de costos molt elevats, més de 1.200 milions d'euros.

UNA NOTA PER L'OPTIMISME.....

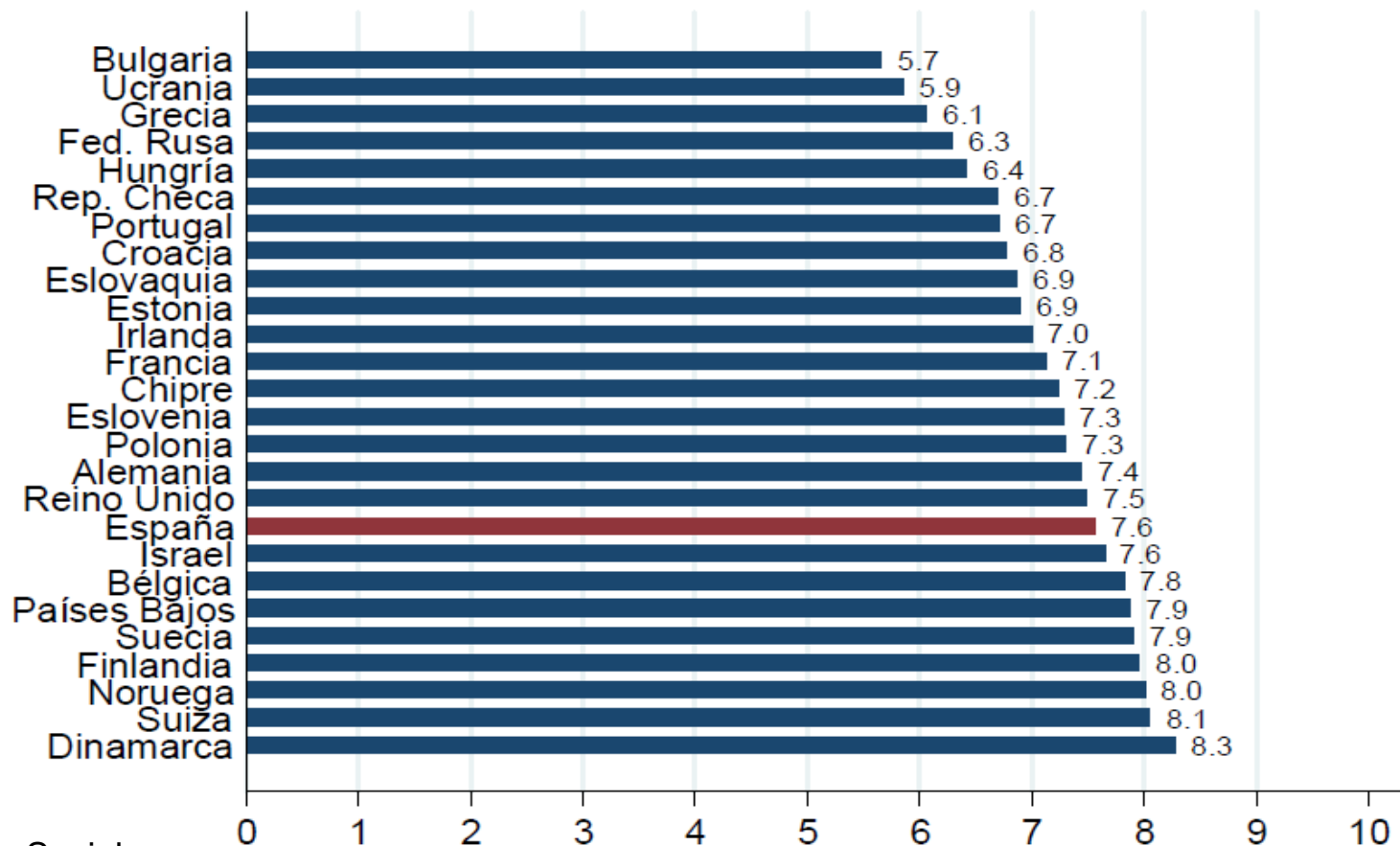
Gráfico 20: El gobierno debería reducir las diferencias de ingresos

Enquesta Social
Europea 2010-2011.
CIS

- En términos generales, ¿en qué medida se considera usted una persona feliz o infeliz?

Gráfico 35: Felicidad individual

Enquesta Social
Europea 2010-2011.
CIS

Valoración de la felicidad individual (media)
(0=Absolutamente infeliz; 10=Absolutamente feliz)